

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגנינים ודעיונות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון כ"ז | פרשת בלק תשפ"ז

כוונותיו האמיתיות של בלעם

א
תלמידי
בלעם

הם בסוד גדולי הגויים

נקדים עם דבריו הקדושים של השפת אמת בפרשתנו משנת תרל"א:

"במשנה מי שיש בו ג' דברים הללו מתלמידיו של א"א ע"ה עין טובה רוח נמוכה נפש שפלה כו' ולהיפוך בלעם הרשע כו' מה בין תלמידיו וכו' תלמידי אברהם אבינו אוכלין בעוה"ז ונוחלין לעוה"ב שנאמר להנחיל אוהבי יש ותלמידי בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת וכו'. ומהו שם "תלמידי בלעם"? כי מה נלמד ממנו. ומדות רעות הללו עין רעה ורוח גבוהה וכו' יוכל למצוא כל שוטה בלי לימוד! אך כי גם הרשעים מכניעים עצמם והרי אמר "אם יתן לי וכו' מלא ביתו וכו' לא אוכל לעבור..". וכו' ומזה עצמו נלמד שהיה נפש רחבה. כי זה נחשב אצלו לחשיבות להקב"ה מה שהוא מכניע עצמו אף שהוא חשוב מאוד. וכל ההכנעה שלו רק כדי לבוא למדריגה מה להתגאות אח"כ וז"ש "נופל וגלוי עינים" שע"י ההכנעה בא למדרגתו. אבל הצדיקים נפש שפלה שאין מבקשים רק להיות דבוק בחי החיים לידע תמיד שאין חיות לשום בריה רק כח ה'. כגרזן ביד החוצב. וכל פעולה יהיה דבוק בכח הפנימיות..."

השפת אמת מדגיש את ההבדל בין תכונות צדיקי עם ישראל, שמקורם באברהם אבינו, לבין תכונות הגדולים והחשובים מבין

אומות העולם, המיוצגות על ידי נביאם, בלעם הרשע ומדגים את אופיו של בלעם על ידי הבאת הפסוק (במדבר כב, יח):

וַיַּעַן בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדַי בְּלֶק: אִם-יִתֶּן-לִי בְּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב - לֹא אוֹכַל לְעֵבֵר אֶת-פִּי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְדוֹלָה.
ורש"י מפרש:

מלא ביתו כסף וזהב - "למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים. אמר: ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו, שהרי צריך לשכור חיילות רבות - ספק נוצח, ספק אינו נוצח - ואני ודאי נוצח."

כוונותיו האמיתיות של בלעם מתגלות על ידי מעשיו

עלינו לשאול: מנין לנו שדברי בלעם לא נאמרו בכנות ותום לב? לדעת בבירור מה היה בלב בלעם כשאמר את כל "דבריו היפים" עלינו להרחיב את המבט שלנו לכל הסיפור ונראה שרצונותיו וכוונותיו האמיתיות של בלעם מתגלות מהמשך מעשיו. הוא המשיך בשליחותו של בלק אף לאחר שהביע כביכול מסירות מוחלטת לדבר ה'. הוא לא עצר מלחפש דרך לשרת את בלק ולעשות כרצונו, אף לאחר שקיבל מסרים שאין זה רצון ה'. כוונותיו האמיתיות היו ניכרות ממעשיו, אפילו לבלק! אילו בלק באמת האמין שאפילו בית מלא כסף וזהב לא יוכל לשכנע את בלעם לעבור על דבר ה', מדוע לא חזר בו בלק מיד, כשראה שהמאמץ חסר תועלת?

מכאן ניכר שדבריו של בלעם - "אם תיתן לי מלא ביתך כסף וזהב, לא אוכל לעבור את פי ה'" - לא נאמרו

עניינים שנתבאר

א

תלמידי בלעם הם בסוד גדולי הגויים ---
כוונותיו האמיתיות של בלעם מתגלות על ידי מעשיו ----- מורשת מידותיו של אברהם אבינו לדורות ----- מעשה אברהם עם עפרון סימן לדורות

ב

עניין ברכת "מה טובו אהלך יעקב משכנותיך ישראל" ----- מדוע לפתוח בתפילה בפסוק מפי בלעם הרשע? --- ברכת בתי כנסיות ומדרשות קיימת לעד ----- ביאור בשיטת המהרש"ל --- עומק משמעות הפסוק: שני מצבים רוחניים של עם ישראל ----- התנגדות המהרש"ל לאמירת הפסוק בתפילה --- תמיכה בשיטת המהרש"ל במנהגי עדות מזרח ----- "ישוה למנהג הקדום וביאור נפלא למה ברכה אחת נשאר לנצח

ג

סוד ביטוי יהודי הידוע בכל קצויו תבל

תכונותיו של עפרון דומות לשל בלעם

בכנות. הוא
לא דיבר
ב א מ ת .
א ד ר ב ה ,
ד ו ק א

כשמסתכלים באספקלריית מעשיו, אז במבט
לאחור, רואים שדבריו חשפו את מניעיו
האמיתיים: אהבת הממון והגאווה. אלו תכונות
שהן הפך הגמור מתכונותיו של אברהם אבינו -
עין טובה, רוח נמוכה, נפש שפלה - ומחויבות
לאמת ולחסד.

מורשת מידותיו של אברהם אבינו לדורות

ניגוד זה מופיע בתהילים (קיט, עב):

”טוב לי תורת-פיך מאלפי זהב וכסף”.

דוד המלך, כנציג עם ישראל, מבטא את ערך היסוד
היהודי: טוב לי תורת פיך - אנו אוהבים את דבר ה'
יותר מכל עושר גשמי.

מהותית, פסוק זה נאמר בלשון חיובית המחייבת,
ללא שום תנאים. איננו אומרים: ”אם תיתן לי כסף
- אלמד תורה”, או ”גם אם תיתן לי זהב וכסף - לא
אעבור על התורה”. זו לא דרכנו. ההתחייבות שלנו
מוחלטת ומובעת בלשון חיובית המחייבת.

”טוב לי תורת פיך” - זהו הרצון המרכזי שלנו.
אנו אוהבים את דבר ה' ואת תורתו יותר מכל דבר
חומרי. אנו מעריכים את העולם הרוחני יותר מן
העולם הגשמי.

מעשה אברהם עם עפרון סימן לדורות

ניגוד זה מופיע גם בהתנהלותו של אברהם עם עפרון
החתי, מאומות העולם. כאשר ביקש אברהם לרכוש
את מערת המכפלה, בתחילה הציע עפרון את השדה
כמתנה. לאחר מכן אמר (בראשית כג, טו):

אֲדֹנָי שְׁמַעֲנֵי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שְׁקָל כֶּסֶף בִּינִי
וּבִינְךָ מָה הוּא וְאֵת מִתְּךָ קִבֵּר

הוא רמז כאילו ארבע מאות שקל כסף הם דבר
פעוט, אך אמר זאת לאחר שקודם לכן הציע בפומבי
לתת את השדה והמערה במתנה גמורה - ובכך גילה
את כוונותיו האמיתיות, שהיו לרדיפת ממון ושירות
עצמית, ולא לטובת אברהם אבינו. הוא התפאר

בהעמדת פנים של בן אדם אצילי ובעל חסד, אך כל
זה היה סתם מחזה, וכוונותיו האמיתיות היו ניכרים
ממעשיו. אבל אברהם אבינו עמד על כוונותיו
האמיתיות וקיבל את התנאים ללא מחאה, כדי
להבטיח שהשדה יהיה אחוזת עולם לו ולזרעו.

תכונותיו של עפרון דומות מאוד לאלו של בלעם.
השפת אמת בתחילת פרשתנו מצטט את המשנה
הקוראת לנו להיות מתלמידיו של אברהם אבינו,
ולא מתלמידיו של בלעם הרשע. פרשה זו מלמדת
אותנו רבות על זהותנו כעם - מתוך הבנת התכונות
השליליות של אחרים, אנו מחדדים ומאשרים את
הערכים שמגדירים אותנו.

השלום, עין טובה, רוח נמוכה, נפש שפלה.

ולהפך - בלעם הרשע כולו... ומידות רעות הללו -
עין רעה, רוח גבוהה.

ב

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל (במדבר כד, ה)

בעת שבלעם משקיף על מחנה ישראל, הוא פוצה פיו
ואומר את הפסוק הנפלא הזה - פסוק פיוטי ונבואי,
אשר זכה להיכנס לסדר התפילה היומי שלנו. אכן,
זהו הפסוק הראשון שאנו אומרים בכניסתנו לבית
הכנסת. מנהג אמירת ”מה טובו” עתיק יומין, ומקורו
כבר בימי גיבוש הסידור. בסדר רב עמרם גאון נאמר:
”הנכנס לבית הכנסת אומר: מה טובו אוהליך
יעקב משכנותיך ישראל. ואני ברוב חסדך אבוא
ביתך, אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך”.

וכך פותח המחזור ויטרי את סדר שחרית בשלושה
פסוקים אלו:

”ואני ברוב חסדך אבוא ביתך, אשתחוה אל היכל
קדשך ביראתך. ואני תפילתי לך ה' עת רצון, אלוקים
ברוב חסדך ענני באמת ישעך. מה טובו אוהליך
יעקב משכנותיך ישראל”.

ובדורות מאוחרים יותר כותב המהרי”ל (שו”ת סימן
ק”נ): ”הנכנס לבית הכנסת שחרית, מי לא אמר 'מה
טובו' וכמה פסוקים?” פוסקים רבים אחריו, עד
ימינו, חיזקו מנהג זה. לדוגמה, בדרכי משה (טור
או”ח ו, ג): ”כתב הכלבו (סי' פ”ז) כשבא אדם לבית

הכנסת יאמר
'מה טובו'
וכו' ואני
ברוב חסדך
וכו'."

מדוע לפתוח בתפילה בפסוק מפי בלעם הרשע?

בחמודי שי על בראשית (פרשת תולדות), הועלתה שאלה תמוהה: מדוע אנו פותחים את תפילתנו בפסוק שנאמר מפי בלעם הרשע? שאלה דומה עלתה לגבי פסוקים נוספים שנאמרו מפי רשעים ונכנסו לתפילה. לאחר עיון, הוצע הסבר מדוע פסוקים אלו שולבו בתפילה (וראה גם חמודי שי על מגילת אסתר עה"פ "מי הוא זה ואי זה הוא").

לעומת זאת, המהרש"ל (בשו"ת סי' ס"ד) כותב שכשהוא נכנס לבית הכנסת בבוקר, הוא מדלג על פסוק "מה טובו" ומתחיל ב"ואני ברוב חסדך". ואלו דבריו:

"ובבוקר כשאני בא לבית הכנסת, מתחיל אני בפסוק 'ואני ברוב חסדך' ומדלג על הפסוק הראשון 'מה טובו אוהליך', שאמרו בלעם, ואף הוא אמרו לקללה כדאיתא בפרק חלק, וגם אין כאן מקומו".

לטענתו, כיצד אפשר לומר פסוק שבלעם התכוון בו לקללה, כפי שמבואר בסנהדרין (קה, ב), שכוונתו הייתה שלא יהיו לישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא שהקב"ה הפך את קללתו לברכה.

ברכת בתי כנסיות ומדרשות קיימת לעד

קשה להבין את התנגדות המהרש"ל, שהרי בגמרא סנהדרין (קה, ב) נאמר:

"א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות (ובמקום זה אמר) מה טובו אוהליך יעקב, לא תשרה שכינה עליהם (ובמקום זה אמר) משכנותיך ישראל... אמר רב אבא בר כהנא, כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות, שנאמר "ויהפוך לך ה' אלוקיך את הברכה לקללה כי אהבך ה' אלוקיך - קללה ולא קללות".

כלומר, כל הברכות שבלעם אמר, חזרו לקללה,

חוץ מהברכה על בתי כנסיות ובתי מדרשות, שנשארה לעד. פשטות הדברים היא שהפסוק "מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל" מתייחס לבתי כנסיות ובתי מדרשות, וברכה זו לא נהפכה לקללה, אף שחטאנו, וכוונת בלעם לא התקיימה. אם כן, מדוע המהרש"ל נמנע מלומר פסוק זה, במיוחד לאור דברי הראשונים והפוסקים שסידרו את נוסח התפילה?

ביאור אפשרי לשיטת המהרש"ל

לאחר עיון, נראה שיש לבאר את שיטת המהרש"ל בדרך אחרת. הפסוק "מה טובו" מורכב משני חלקים: - "אוהליך יעקב" - מתייחס לבתי כנסיות ובתי מדרשות, שעליהם נאמר בגמרא שלא ייפסקו מאיתנו לעולם.

- "משכנותיך ישראל" - מתייחס לבית המקדש, שהרי בליבו רצה לקלל "לא תשרה שכינה עליהם" ובית המקדש הוא משכן השכינה כשאנחנו במדרגה הגבוהה של "ישראל".

עומק משמעות הפסוק: שני מצבים רוחניים של עם ישראל

ניתן לפרש את הפסוק "מה טובו אוהליך יעקב" - משכנותיך ישראל" כהתייחסות לשני מצבים רוחניים שונים של עם ישראל, המשקפים את מציאותו בגלות לעומת מצבו בארץ ישראל:

א. אוהליך יעקב – מקדשי המעט בגלות

"אוהליך יעקב" מתייחס לבתי מדרשות ובתי הכנסיות בגלות, שהם "מקדשי מעט" כפי שנאמר על יעקב אבינו: "ויעקב איש תם יושב אוהלים" (בראשית כה, כז). רש"י מפרש "יושב אוהלים" - אוהלו של שם ואוהלו של עבר, כלומר, בתי מדרשות הקדומים שהיו מוקד ללימוד תורה ושמירת האמונה. אותם מקדשי מעט הם מקור ההגנה והקיום של עם ישראל בזמנים של גלות. יעקב, הוא האב, מסמל את ההגנה על עם ישראל בתקופות החושך, כאשר העם מורחק מארצו וממקדשו. בתי הכנסת ובתי המדרש בגלות הם הבסיס לשימור האמונה והקשר עם הקב"ה, ועליהם מובטח שלא ייפסקו מאיתנו לעולם.

המקדש בארץ ישראל

לעומת זאת, "משכנותיך ישראל" מתייחס למצב שבו עם ישראל יושב על אדמתו, בארץ ישראל, ויש לו את המשכן - מקום השראת השכינה, שהוא שורש המילה "משכנותיך" - בבית המקדש. כאן השכינה שורה בגלוי, והעם נמצא בשלמות רוחנית. זו גם הסיבה שבחלק השני של הפסוק לא מוזכר יעקב, אלא ישראל. השם "ישראל" מייצג את עם ישראל כשהוא שלם מבחינה רוחנית ברמה גבוהה, כאשר הוא יושב בארצו עם השראת השכינה בבית המקדש, גלויה לכל. מצב זה אינו מובטח - עלינו לזכות בו, ואנו עלולים לאבד אותו אם לא נשמור על רמתנו הרוחנית.

התנגדות המהרש"ל לאמירת הפסוק בתפילה

הבנה זו בפסוק "מה טובו" יכולה לשפוך אור על התנגדותו של המהרש"ל לאמירת פסוק "מה טובו" בתחילת התפילה. המהרש"ל מביא את דברי הגמרא, שבלעם התכוון לקלל את ישראל, אך הקב"ה הפך את קללותיו לברכות. אמנם בפיו של בלעם נאמרו דברי ברכה, אך בליבו הייתה כוונה רעה. בלעם רצה שהשכינה תסתלק מישראל - הן מבתי הכנסיות והבתי מדרשות בגלות, והן ממשכני הקודש, דהיינו הבתי מקדשות בארץ ישראל. לאחר שהגענו לפסגת השיאים הרוחניים, החורבנות הללו כה כואבים ומצערים, עד שיש הסוברים, כמו המהרש"ל, שאין ראוי לפתוח את היום בפסוק שטמון בו, אפילו רק ברמז על כוונה בעלמא, את קללתו של בלעם הרשע שבעוה"ר שהתקיימה, סילוק השכינה באתגליא וחורבן המקדש. לצערנו, בעוה"ר בתי המקדשות נחרבו, וכוונת בלעם הרשע לרעה גברה על הדברי ברכה בחלקו השני של הפסוק.

אם כן, ייתכן שמהרש"ל חשש לכלול פסוק שכוונת זה שאמרו היה סילוק השכינה וחורבן בית המקדש, במיוחד בכניסה לבית הכנסת, כאשר ישנם פסוקים

רבים וטובים שנאמרו מפי צדיקים. מדוע להעדיף פסוק שיצא מפי בלעם עם כוונה לקללה, גם אם חלקו הראשון היא ברכה נצחית?

תמיכה בשיטת המהרש"ל במנהגי עדות מזרח

לאחר עיון, נמצא שהמהרש"ל אינו יחיד בדעתו. יש ראשונים נוספים שסברו כמותו. ואכן, בנוסח הספרדים ועדות המזרח אין אומרים "מה טובו אוהליך יעקב", אלא מתחילים ב"ואני ברוב חסדך". הם מסתמכים על שיטה זו, ומעדיפים פסוקים מפי צדיקים.

הבטחת המקדש מעט - מקור נחמה בגלות

לצערנו, כאשר חטאנו, איבדנו את הזכות לקשר העליון עם ה' דרך בית המקדש. אך מאידך, כפי שמבואר בגמרא בסנהדרין, בתי המדרש ובתי הכנסיות - המקדש מעט - מובטחים לנו שלא יאבדו מאיתנו לעולם. הם מלווים אותנו בכל גלות ומהווים מקור נחמה והשראה עד שנזכה לשוב למעמד של "משכנותיך ישראל" בשלמות, במהרה בימינו, אמן.

יישוב למנהג הקדום וביאור נפלא למה ברכה אחת נשאר לנצח

ונראה לי ליישב את מנהגינו, שהוא קדום עם שורשים בדברי גדולי הראשונים הקדמונים, שכוונת בלעם מבוטלת לגמרי מהמילים האלה מכח כוונת התפילה שישראל מכניסים לתיבות אלו. ועוד נראה שה"אהלי יעקב ומשכנות ישראל" שהם הבתי הכנסיות ובתי מדרשות, היות הם מקומות מיוחדים לתורה ולתפילה, שורה קדושת השכינה במקום מכח הקול תורה וקול תפילה שיוצאות מפי ישראל בקדושה וכוונה טהורה, כדברי חז"ל הקול קול יעקב שהם הקול תורה וקול תפילה בבתי כנסיות ובתי מדרשות ועי"ז המקומות הללו סופגים את הקדושה הזאת של כוונת תפילות וזוכים להשראת השכינה, ובזה יש להם "כיפת ברזל" ובכך הם שטח מוגן מהכוונה הרעה של בלעם בתיבות אלו, ולכך דווקא הברכה לבתי כנסיות ובתי מדרשות שריר וקיים ואין מקום לחוש שיחזרו

לקללה. וכל שכן אם עם ישראל אומר את המילים

האלו בכוונה טהורה בכניסתם לבית הכנסת הכוונה הרעה וודאי נהפכת לטובה לשעתו ולנצח.

ג

סוד ביטוי יהודי הידוע בכל קצוי תבל

"אוי ייי" ביטוי המשמש דורות להבעת צער, תסכול או כאב. הביטוי ביידיש "אוי ייי" הגיע רחוק, הרבה מעבר ל"שפות השמיות", והוא ביטוי בכל כך הרבה שפות. לפני עשרים שנה, בזמן קריאת התורה בפרשת בלק, שמתי לב ונוכחתי לדעת שמקור ביטוי זה עתיקא קדישא והוא בפרשתינו. כתוב בפרשתינו: "...אוי מי יחיה משומו קל" (במדבר כד, כג), ואונקלוס מתרגם "... וי לחייבא דיחון פד יעבד אלקא ית אלין". הביטוי היהודי הזה הוא הרכבת המילה בלשון המקרא יחד עם לשון התרגום. הרצאתי את הדברים לפני מו"ר גאון ישראל ותפארתו מוהר"ר דוד קאהן שליט"א ומצאתי בעיני ושיבצו בספרו "יידיש - השפה הקדושה" (הוספות לספר שנת ה'תשס"ה).

המילה "אוי" והביטוי "אוי ווי" היו מאז ומתמיד ביטויים יהודיים של צער ותסכול - קריאת כאב עמוקה על קשיים רבים, קטנים כגדולים, שפקדו אותנו לאורך הדורות, כולל טרגדיות. עם זאת, "אוי ווי" נאמר לעיתים גם בהומור. הביטוי הפך לכלי הישרדות שלנו, אנחה שמאפשרת לנו לשחרר כאב ולהמשיך הלאה.

זהו אירוניה עמוקה שבלעם הרשע - שהתכוון שנבואותיו יהיו לקללה, אך דבריו הפכו לברכות על ידי ה', הוא זה שהכניס את המילה "אוי" לתורתנו הקדושה. המילה "אוי" מופיעה פעם נוספת בתורה, בפרשה הקודמת, "אוי לך מואב", ומיוחסת למשוררי מואב, בהתייחסותם לבלעם. כך, בלעם הוא זה שמביא את שני ביטויי הצער "אוי" ו"אוי ווי" לתורתנו.

כשם שה' הפך את קללות בלעם לברכות, כך יה"ר שנזכה שגם כל קריאות ה"אוי" שלנו יהפכו לברכה. ואכן, הגימטריא של "אוי" היא 17, כחשבון המילה "טוב". יהי רצון שה' יהפוך את כל ה"אוי" שלנו ל"טוב", אמנ!

מהרא"ל צינץ
בלק

פרשתינו עוסקת כולה בניסיון של המואבים להילחם בישראל. הבה ונלמד חלק קטן מתוכה לאורו של רבינו המהרא"ל.

כידוע, בלק והמואבים ראו איך עם ישראל ניצח את סיחון מלך האמורי. ומכך הם הבינו את כוחו הגדול של עם ישראל, ואז פחדו מהם מאוד. מה עשו המואבים? ובלק בן צפור מלך למואב בָּעַת הַהוּא! הם מינו על עצמם את בלק בן ציפור למלך כדי להתמודד עם "האתגר הישראלי". ומה היתה דרך המלחמה של בלק? על כך אומר הפסוק השלישי בפרשה:

וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל-זִקְנֵי מִדְיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהָל אֶת-כָּל-סְבִיבֹתֵינוּ פְּלִחָהּ הַשּׁוֹר אֶת יֵרֶק הַשָּׂדֶה. רש"י במקום כבר העיר: מדוע העם המואבי פונה לעזרתם של המדיינים הרי המואבים והמדיינים היו שונאים זה את זה, כפי שנאמר בחומש בראשית: הַמִּכָּה אֶת-מִדְיָן בְּשָׂדֵה מוֹאָב מִדִּין הָיוּ נֹלְחָמִים עִם מוֹאֵב! וכי פונים לעזרתם של אויבים? רש"י מיישב שמואב עשו זאת מיראתם של ישראל. דברי רש"י מופיעים כבר במדרש וזה לשונו: **והלא את מוצא שמדיינים נלחמים עם המואבים! שנאמר (בראשית לו, לה) המכה את מדין בשדה מואב. והשנאה ביניהם מעולם.** אלא מתרץ המדרש משל לשני כלבים שהיו מריבים זה עם זה. **בא זאב על אחד מהן אמר השני אם איני עוזרו, היום הורג את זה ולמחר יבא עלי לפיכך נתחברו מואב עם מדין.** עד כאן המדרש ורש"י.

בהכנה הפשוטה של הדברים מדובר פה בשיקולים צבאיים רגילים. המואבים נכחו לראות כי לעם ישראל כח רב עד כדי שניצחו את סיחון שהיה חזק ביותר, ולכן התחברו עם המדיינים כדי שיוכלו יחדיו לנצחם. אולם אם נתבונן בדברים עלינו לתמוה: א.

מדוע בעבר,
כ ש ס י ח ו ן
מלך האמורי
עצמו נלחם
ב מ ו א ב י ם

וכבש חלק מארצם, את העיר חשבון הם לא פנו אז לעזרתם של מדין ולא התאחדו איתם כדי לעמוד מול סיחון? ב. מכיון שהם ראו את כוחם העצום והעל טבעי של ישראל, וכי יעזור להם להתאחד מדין ומואב יחדיו? וכי עם ישראל לא יוכלו לנצח את "איחוד מואב ומדין"?

כדי להבין את הדברים על בורים, נפנה להבנת רבינו המהרא"ל בפסוקים אלו. המהרא"ל רואה את החישוב של מדין ומואב להתאחד יחדיו כדי להילחם בישראל, לא במבט צבאי - ארצי, אלא כחשבון תורני - שמיימי. אומר רבינו המהרא"ל: כידוע, כאשר עם ישראל ניצחו את סיחון מלך מואב וכבשו מידו את כל ארצו, חלק מארצו היתה העיר חשבון שהיא עצמה היתה בעבר חלק ממואב, ולמרות שעם ישראל הצטווה שלא לכבוש את ארץ מואב, אולם מכיון שסיחון כבש את חשבון מידי מואב היא הפכה להיות חלק מממלכתו של סיחון ובכך הותר לישראל לכבוש אותה. "עמון ומואב טהרו בסיחון". מכאן נבע החשש של המואבים, הם חשש שהמדינים ילחמו בם ויכבשו חלקים מארצם, וברגע שהחלקים מארצם יהפכו להיות ממלכת מדין יוכלו ישראל לכבוש את אותם חלקים כפי שכבשו את חשבון מידי סיחון.

את החשש הזה רצו המואבים למנוע. ולכן הם עשו שלום עם מדין הם ידעו שכל זמן שמדין לא תכבוש את ארצם הרי שהם מוגנים לחלוטין מפחדם של ישראל. וזאת לא על ידי כוח צבאי כלשהו, אלא על ידי מצוות התורה שציוותה את ישראל שלא לכבוש את ארץ מואב.

כשמתבוננים על הדברים לאור גישתו של רבינו כבר לא יקשו לנו הקושיות. כשהיה סיחון מלך האמורי נלחם במואבים הרי לא היה למדיינים סיכוי לעזור להם מול אויב חזק כסיחון, ולכן הם לא פנו להשלים עימם. רק כשמואב חשש מעם ישראל ועם ישראל היה אסור להילחם בהם והם חששו שיותר האיסור, אז הצטרפו למדין.

כהמשך לגישה הזו של רבינו בהבנת הפסוק מבאר רבינו את סוף הפסוק: **וּבְלֶקְ בֶּן־צְפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאֵב בָּעֵת הַהוּא רִשׁ"י** מבאר שעד אותו זמן בלק לא היה מלך במואב, ורק באותו זמן לאחר נפילתו של סיחון, הם מינו אותו למלך. ורבינו שואל: מה היה מיוחד בבלק שלכן מינו אותו המואבים למלך? מבאר רבינו שבלק לא היה בעל אסטרטגיה צבאית או יכולות מלחמתיות מיוחדות אלא בלק בעל קסם, ומבין בפרצותיהן האפשריות של ישראל, ואף יותר מבלעם!

וכך אומר המדרש: (במדבר רבה כב, מא) **וַיְהִי בְּבִקְרַת וַיִּקַּח בְּלָק אֶת־בְּלָעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בְּעַל, בְּלָק הָיָה בְּעַל קְסָמִים וּבְעַל נַחֲשׁ יוֹתֵר מִבְּלָעָם! שְׁהִיָּה נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו כְּסוּמָא. לְמָה הַדְּבַר דּוּמָה לְאַחַד שֵׁישׁ בִּידוֹ סָכִין וְאִין מַכִּיר אֶת הַפְּרָקִים (את המקומות הנוחים לחיתוך) וְחִבְרָו מַכִּיר אֶת הַפְּרָקִים וְאִין בִּידוֹ סָכִין, כִּךְ הִיוּ שְׁנֵיהֶם דּוּמִין! בְּלָק רֹאֵה אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֵׁיִשְׂרָאֵל נוֹפְלִין בְּהֵן, ע"כ המדרש. וזאת אומרת שהבחירה של מואב בבלק למלך בעת ההיא... גם היא היתה מסיבות רוחניות. הם הבינו שניצחונם של ישראל לא מתנהל בארץ, ולא בכללים צבאיים רגילים. אלא זהו מהלך שמיימי. ולכן הם לקחו לעצמם את בלק, שהיה גדול בכוח הקסם, והם ניסו לנצחם בכוחות עליונים.**

מה ניקח אנו לעצמנו מהפסוקים האלו? א. את עצם הביאורים הנפלאים של רבינו שמסביר מדוע השתתפו מואב ומדין יחדיו, ומדוע בחרו מואב למלך דווקא את בלק. ב. יש כאן מסר נוסף וחשוב, כיצד להסתכל על המציאות. כשאנחנו רואים ששתי מדינות מתאחדות יחדיו, ושהם ממנים מלך, בל נסביר את הדבר כחשבונות ארציים פשוטים, חשבונות אסטרטגים של צבא, אלא יש כאן מלחמה שמיימית. החישובים נובעים מדיני התורה ומכוחות עליונים שהם אלו המכריעים את המערכות וקובעים את הסדרים בעולם.

לא רק עם ישראל הבין זאת. גם אויבינו הגויים מדין ומואב, הבינו שבשידוד מערכות השמיים הדברים תלויים ולא בכוחות ארציים כלל.

נבין נא זאת, ונדע איך לנצח את המלחמות שלנו.